

چکیده

این رساله به فن شناسی، آسیب شناسی و ارائه طرح حفظ و مرمت کتیبه معرق سنگ و کاشی در نمای فوقانی خدای خانه مسجد عتیق شیراز پرداخته است. این اثر، برجای مانده از دوره ی آل اینجو و زمان حکمرانی ابواسحاق است. بدون وجود این کتیبه قسمت اعظم هویت و جذابیت بنای خدای خانه از بین می‌رود. با استناد به شواهد ارائه شده در این نوشتار در سال ۱۳۱۴ شمسی تنها بخش پیل پاها از این کتیبه باقی مانده بوده و با توجه به بازسازی که در سال ۱۳۱۵ شمسی بر روی این کتیبه انجام شده بخش های پیل پاها و بخش های بازسازی شده از هم قابل تشخیص نیست.

از آنجا که کتیبه مذکور تا کنون مورد هیچ گونه بررسی و مطالعه‌ای قرار نگرفته و منابع مطالعاتی و تحقیقاتی در ارتباط با تاریخچه مسجد عتیق تنها اشاره‌ای کوتاه و گذرا به بنای خدای خانه و کتیبه مورد بررسی دارند، در این پژوهش سعی بر آن است که به تکنیک اجرا ی کتیبه و بازشناسی بخش های بازسازی از بخش های قدیمی پرداخته شود و به دنبال آن با شناسایی آسیب های وارده به کتیبه، اقداماتی در جهت کنترل روند تخریب و جلوگیری از زوال آن صورت گیرد تا علاوه بر حفظ این اثر ارزشمند و منحصر به فرد، انجام مطالعات آینده توسط پژوهشگران در جهت شناسایی این کتیبه میسر و هموار گردد.

با استفاده از مطالعات میدانی و مشاهده‌ای و بررسی های کتابخانه‌ای مشخص شد که اجرای متفاوت این کتیبه درخور توجه است، به گونه‌ای که شاید بتوان کتیبه معرق سنگ و کاشی در بنای خدای خانه را تزئینی متفاوت و منحصر به فرد در معماری ایران تلقی کرد. نتایج حاصله از آنالیزهای مختلف AAS, XRD, SEM-EDX و پتروگرافی بر روی مصالح سنگ و کاشی کتیبه (لعب و بدنه کاشی ها، ملات به کار رفته در پشت کاشی ها و همچنین سنگ های قدیم و جدید کتیبه)، حاکی از این است که جنس بدنه کاشی ها گلی بوده و برای به دست آوردن رنگ لعاب ها از عوامل رنگساز اکسیدهای کبالت، مس، قلع و سرب، قلع و منگنز استفاده شده است و جهت ساخت کتیبه از سنگ های آهنکی بهره برده شده است. به علاوه پژوهش ها نشان می‌دهد عامل رنگساز لعاب کاشی ها و عناصر تشکیل دهنده بدنه کاشی ها در بخش های بازسازی شده و پیل پاها یکی است و همچنین جنس سنگ های قدیم و جدید کتیبه مشابه یکدیگر است. بررسی های میکروسکوپی و مطالعات آزمایشگاهی نشان می‌دهد که این اثر به دلایل متعددی، دچار آسیب گردیده که در این رساله سعی شده راه کارهایی قابل اجرا برای حفاظت از این کتیبه به صورت حفاظت پیشگیرانه و راه حل های درمانی ارائه شود.

کلید واژه ها: آل اینجو، مسجد عتیق شیراز، خدای خانه، معرق، سنگ و کاشی، فن شناسی